

Schuilingscongres-4

. . . de aard van de bodem bepaalt het landschap . . .

woensdag 8 mei 2019, Earnewald

Opnieuw organiseren wij in 2019 met de hogeschool Van Hall Larenstein, het Kenniscentrum Landschap van de RUG, samen met de Historische Vereniging Annen, het Schuilingcongres. Deze keer wordt het Schuilingcongres gehouden in het gebied van het Nationaal Park 'De Alde Feanen', nabij Earnewald. Het programma is opgesteld in nauwe samenwerking met It Fryske Gea, de beheerder van het genoemde Nationale Park.

Thematisch richten we ons dit jaar op de toekomst van ons veen. Veengronden staan sterk in de publieke belangstelling en dan voornamelijk in negatieve zin. Veengronden dalen en veroorzaken daardoor schade aan gebouwen en infrastructuur. Daarnaast levert veenoxidatie een substantiële bijdrage aan de emissie van broeikasgassen.

Op het 4e Schuilingcongres worden de geschiedenis van de veengronden en de toekomstscenario's voor deze gebieden door deskundige sprekers gepresenteerd. In het middagprogramma kunnen de deelnemers in het veld kennismaken met de verschillende problemen die spelen in het veenlandschap 'De Alde Feanen' en worden de resultaten van herstel mogelijkheden in ogenschouw genomen.

HISTORISCHE VERENIGING ANNEN

Inhoudelijk thema: Is er nog een toekomst voor veen in Nederland?

Veengronden zijn onlosmakelijk verbonden met het karakteristieke en klassieke landschapsbeeld van Nederland. In de vroege middeleeuwen bedekte veen een flink deel van het overgangsgebied tussen de zandgronden en de zeekleiafzettingen in het westen en noorden van Nederland. Ook op de hoger gelegen zandgronden ontstonden (hoog)venen vanuit plassen en in de loop der tijd overgroeide dit veen ook uitgestrekte gebieden.

Vanaf de Middeleeuwen is de mens begonnen om deze veengebieden te benutten voor verschillende doelen. Door drooglegging kon het veen geschikt worden gemaakt voor landbouw. Ook gebruikte men veen om er turf van te maken, waardoor grote oppervlakken van de veengronden zijn verdwenen en als (fossiele) brandstof in de kachel zijn verbrand. Door het landbouwkundig gebruik van veengronden zakt het oppervlak. In de eerste eeuwen van de ontginning zakte het maaiveld jaarlijks wel met

enkele centimeters of decimeters. Deze curve zwakt pas af wanneer het water ongeveer tot aan het maaiveld staat. Vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw, nam het tempo van drooglegging voor de landbouw toe, maar ook voor stedenbouw en infrastructurele werken. Door de diepere grondwaterstand dringt zuurstof veel sneller door in de veenbodem, waardoor de verbranding van het veen toeneemt. De bodemdaling in veenweidegebieden wordt de laatste decennia berekend op 0,5 – 1,0 cm per jaar. De kooldioxide die hierbij in Nederland vrij komt, is gelijk aan de uitstoot van 2 miljoen auto's (Kwakernaak, et. al.; Bodem, 2010). Kortom veenoxidatie leidt tot bodemdaling en door de emissie van broeikasgassen vormt dit een extra bijdrage aan de opwarming van de aarde.

Wat zijn de gevolgen van de geschetste ontwikkelingen?

- Door de bodemdaling In stedelijke gebieden met veengronden in zowel West- als Noord-Nederland treedt door verzakking veel schade op aan buizen, leidingen, kaden, wegen en funderingen van gebouwen
- Geschat wordt dat er nu in Nederland jaarlijks 2.000 ha veengrond verdwijnt en daardoor de karakteristieke veenlandschappen met hun 'eigen' ecosysteem sterk onder druk komen te staan
- Door oxidatie van veen zakt het agrarische gebied rondom veenreservaten, waardoor het steeds moeilijker is om water in de veenreservaten te krijgen en te houden en er onder andere verdroging optreedt (omgekeerde hoogteligging: de vroeger laagstgelegene en natste gebieden liggen nu relatief hoog in het landschap)
- Door oxidatie van het veen komen voedingsstoffen vrij en dit draagt bij aan de eutrofiëring en een vermindering van de biodiversiteit. Een

complicerende factor is dat vastgelegd fosfaat juist weer gemobiliseerd wordt als waterpeilen voor natuurontwikkeling weer worden verhoogd!

Deze effecten zorgen voor grote maatschappelijke discussies. Niet alleen in Fryslân maar ook elders in Nederland. De vraag is nu, zijn deze ontwikkelingen nog te stoppen en is het mogelijk om veenvorming – een 'sink' voor broeikasgassen – weer op gang te krijgen? Daarbij treden maatschappelijk gezien ook conflicten op tussen de belangen van de landbouw en de 'natuurbeschermers'. En op welke wijze is landbouw nog mogelijk in de veenweidegebied en zo ja, is er voldoende draagvlak onder de boeren om hun praktijken aan te passen? Het provincie bestuur en het Wetterskip Fryslân, zijn al actief betrokken bij de uitvoering van proefprojecten om de negatieve effecten van veenoxidatie tegen te gaan.

Op het 4e Schuilcongres zullen de hierboven geschetste actuele thema's aan de orde komen.

Ochtendprogramma voor het 4e Schuilingcongres

8.45 **Registratie en koffie**

9.15 **Opening** door dagvoorzitter

9.20 **Hoe het veen verdween.** Veenvorming en veenontginningen in Friesland vanaf de late-ijzertijd tot de middeleeuwen
Dennis Worst (*Cultuurland Advies / PhD Fryske Akademy - Campus Fryslân*)

9.50 **De teloorgang van het veen en de gevolgen voor ecosystemen**

Eddy Wymenga (*directeur Ecologisch bureau Altenburg & Wymenga*)

10.20 **Onderzoek naar veen in Fryslân:** Hoe minimaliseren we CO2-uitstoot en maaiveldddaling en houden/ krijgen we het veen veerkrachtig en is onderwaterdrainage hiervoor een goede maatregel?
Niek Bosma (*Wetterskip Fryslân*)

10.50 **Koffiepauze**

11.10 **Wat is de toekomst van het veenlandschap?**

Peter de Ruyter (*landschapsarchitect en directeur Bureau Peter de Ruyter landschapsarchitectuur* / auteur van het boek 'Vloeiend landschap, over de toekomst van het Friese landschap' en van verschillende opiniestukken en artikelen over het Nederlandse laagveenlandschap)

11.40 **Uitvoering van de Veenweidevisie:** praktijk-

voorbeeld Kansrijk Gebied Aldeboarn / De Deelen
Lenneke Büller (*projectcoördinator gebiedsproces Aldeboarn / De Deelen*)

12.10 **Inbedding van de problematiek met de Veengebieden in het aardrijkskundeonderwijs**

Johanna Krol (*docent ak, CSG Liudger*) en Gerrie Koopman (*docent bodemkunde, hogeschool Van Hall Larenstein*)

12.30 **Lunch**

Middagprogramma voor het 4e Schuilingcongres • (4 keuze excursies)

- **Excursie 1. Boottocht door de Alde Feanen; Aandacht voor de volgende punten: gedegenerend veen, herstelmaatregelen en (nieuw) veenmosveenvorming in het laagveengebied**
Gids: Anton Huitema (*It Fryske Gea*)
- **Excursie 2. Handvatten voor aardrijkskunde-onderwijs in het veld: grondboringen in het cultuurlandschap van zand, via veen naar klei-op-veen**
Gidsen: Johanna Krol (*docent aardrijkskunde, CSG Liudger Waskemeer*) en Gerrie Koopman (*docent bodemkunde, Hogeschool Van Hall Larenstein Leeuwarden*)
- **Excursie 3. Boeren op en in het veen; het verhaal over de praktijk van het combineren van het agrarisch grondgebruik en het behoud van het veen en Welk onderzoek wordt er in Fryslân uitgevoerd ten behoeve van Fean-Greide visie**
Gids: Niek Bosma (*Wetterskip Fryslân, projectleider onderzoek onderwaterdrainage*)
- **Excursie 4. Nadere toelichting van de Veenstrategie van It Fryske Gea, tijdens een fietstocht naar het innovatief voorbeeldproject Herinrichting Westersanning**
Gids: Sytske Rintjema (*It Fryske Gea*)

Bij de aanmelding wordt u gevraagd om respectievelijk uw eerste en tweede voorkeur voor één van de genoemde 4 excursiemogelijkheden aan te geven.

16.30 **Afsluiting** met een drankje en een hapje

17.00 **Slot**

Voor wie is deze dag interessant?

Een belangrijke doelgroep voor dit congres zijn aardrijkskundeleraren. Er worden onderwerpen behandeld, die aansluiten bij het aardrijkskunde-onderwijs. Op regionaal niveau wordt ingegaan op de actuele discussie rondom veengronden. Behalve voor aardrijkskundeleraren is het programma ook interessant voor natuurontwikkelaars, terrein-beheerders, IVN-/ natuurgidsen, historische verenigingen, bewoners en andere belangstellenden.

Wie was Roelof Schuiling?

Roelof Schuiling is op 27 mei 1854 in Annen geboren en is één van de belangrijkste grondleggers van het schoolvak aardrijkskunde. Schuiling was van 1879-1924 werkzaam als leraar aardrijkskunde aan de Rijkskweekschool en later aan de HBS/Gymnasium in Deventer. Ruim 130 jaar geleden verscheen het eerste Handboek der Aardrijkskunde van Nederland. Van dit standaardwerk zouden nog vijf geheel herziene herdrukken volgen. In de reeks wordt een indrukwekkend beeld geschetst van de ruimtelijke veranderingen en de modernisering van ons land.

Ook krijgen we een goed inzicht in de wetenschappelijke ontwikkeling van de verschillende aardkundige vakgebieden. Maar het belangrijkste is wellicht dat de serie handboeken tot ver in de jaren vijftig een stempel heeft gedrukt op het aardrijkskundeonderwijs in ons land. Zeker is ook Schuilings indrukwekkende erfenis in onze tijd weer actueel. In de historische geografie en het landschapsonderzoek is wederom een duidelijke trend waarneembaar naar een integrale aanpak waar zowel cultuurhistorische als aardkundige en ecologische vakgebieden samen optrekken. Op 21 juni 1936 overleed Schuiling in zijn woonplaats Deventer.

Inschrijving en deelnamekosten

Uw inschrijving dient uiterlijk op vrijdag 3 mei 2019 binnen te zijn. Er kunnen maximaal 90 personen deelnemen.

De deelnamekosten bedragen € 60,- p.p. In deze kosten zijn koffie, lunch en aan het eind van de dag een drankje en een hapje inbegrepen. Een gelimiteerd aantal studenten en 'particulieren' (zoals IVN-gidsen) kunnen tegen een gereduceerd bedrag van € 15,- p.p. deelnemen. Wilt u in aanmerking komen voor deelname tegen dit gereduceerd tarief, dient u daarover contact op te nemen met Roelof Eleveld.

Wilt u zich aanmelden, klik dan [hier](#) voor het digitale aanmeldingsformulier. Na aanmelding ontvangt u een bevestiging van uw aanmelding en de informatie om uw betaling te regelen.

Inlichtingen

Meer informatie betreffende het Schuilingcongres kunt u inwinnen bij Roelof Eleveld via 06 22107382 of email: roelof.eleveld@planet.nl

Locatie

Het Schuilingcongres wordt gehouden in Paviljoen De Buitenplaats, Koaidyk 8, 9264 TP Earnewâld (dit ligt naast het Bezoekerscentrum Nationaal Park De Alde Feanen).

Route OV

Earnewald is niet gemakkelijk via het OV bereikbaar. Vanaf de bushalte aan de Rijksweg A31 bij Nijega rijdt er een Arriva belbus 6092 naar Earnewald. Deze bus moet minimaal een uur van te voren via het telefoonnummer 0800 2802803 worden gereserveerd. Vanaf de halte Kruspaed is het nog ca. 20 minuten lopen. Voor de reistijden en informatie over de (bel)bus: zie www.92920v.nl